

Alternativni materijali u prostorno-plastičnom oblikovanju - igre osjetima u jaslicama

---

Lemeš, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:863869>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**JOSIPA LEMEŠ
DIPLOMSKI RAD**

**ALTERNATIVNI MATERIJALI U
PROSTORNO – PLASTIČNOM
OBLIKOVANJU – IGRA OSJETIMA U
JASLICAMA**

**Zagreb, rujan 2019.
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET**

**ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ZAGREB**

**PREDMET: ISTRAŽIVANJE DJEČJEG LIKOVNOG
STVARALAŠTVA**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Josipa Lemeš

**Tema diplomskog rada: Alternativni materijali u prostorno – plastičnom
oblikovanju – igra osjetima u jasticama**

MENTOR: izv.prof.art. Antonija Balić Šimrak

Zagreb, rujan 2019.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	1
Sažetak.....	2
Summary.....	3
UVOD.....	4
1. JASLIČKO DIJETE I LIKOVNA UMJETNOST.....	5
1.1. Razvojne osobine djeteta u trećoj godini života.....	5
1.2. Razvoj likovnog izražavanja i stvaranja.....	7
1.2.1. Faze likovnog razvoja djeteta predškolske dobi.....	8
1.2.2. Začeci likovne pismenosti u jasličkom okruženju (faza izražavanja primarnim simbolima).....	10
1.3. Okruženje za kreativno izražavanje djeteta i razvoj “jezika umjetnosti”.....	11
1.4. Senzorna iskustva djeteta jasličke dobi.....	13
1.5. Uloga odgojitelja u razvijanju i njegovanju likovnosti predškolskog djeteta...	15
1.6. Utjecaj likovnih aktivnosti na cjelokupan razvoj djeteta.....	16
2. RAZVOJ OSJETLJIVOSTI ZA PROSTOR KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	17
3. ISTRAŽIVANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA UPOTREBOM ALTERNATIVNIH MATERIJALA KROZ IGRU U JASLIČKOJ SKUPINI.....	18
3.1. Aktivnost istraživanja rastresitog materijala – kinetički pijesak.....	19
3.2. Aktivnost istraživanja rastresitog materijala – mjesečev pijesak.....	22
3.3. Aktivnost istraživanja rastezljivog materijala ‘slime’.....	24
3.4. Aktivnost bojanja snijega s bojom u vodi uz pomoć kapaljki.....	28
3.5. Aktivnost s pjenom i temperama.....	30
3.6. Aktivnost pjenom za oblikovanje (playfoam).....	32
ZAKLJUČAK.....	34
LITERATURA.....	35
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA.....	36

SAŽETAK

Ovaj rad pokušati će dati odgovor na neka od suvremenih istraživanja koja pokazuju da bi djeca rane dobi trebala boraviti u okruženju koje *potiče i oživljava različite elemente razvoja osjetila*, ali i omogućava *stjecanje novih iskustava*. Međusobna povezanost svih osjetila pomaže u funkcioniranju, kretanju, obavljanju svakodnevnih zadataka, stjecanju samopouzdanja, učenju, te izražavanju osjećaja stvaranjem interakcije sa svijetom koji nas okružuje.

Na samom početku iznesene su osobine djeteta u trećoj godini života, a nakon toga prikazan je osvrt na likovnost djeteta, opisana rana likovna pismenost u jasličkom okruženju, naglašena važnost senzornih iskustava i utjecaj odgojitelja na razvijanju i njegovanju likovnosti. Razvoj likovnog izražavanja predškolskog djeteta slijedi razvoj motorike i njegovih spoznaja, pa odgojiteljeva intervencija mora biti usklađena s onim što individualni proces djetetova razvitka traži u određeno vrijeme.

U praktičnom dijelu prikazan je proces upoznavanja djece s alternativnim materijalima za oblikovanje kako bi izrazila vlastite doživljaje, iskustva, razumijevanje i znanje. Pažljivim promatranjem djece dobio se uvid u njihove interese i razvojne mogućnosti kako bi odgojitelj/-ica u daljnjem radu mogao/-la pružiti još bolju mogućnost otkrivanja i učenja.

Ključne riječi: *okruženje, senzorna iskustva, altrnativni materijali za oblikovanje*

SUMMARY

This paper will attempt to address some of the contemporary research showing that young children should reside in an environment that encourages and enlivens the various elements of the development of the senses, but also enables the acquisition of new experiences. The interconnectedness of all the senses helps in functioning, moving, performing daily tasks, gaining confidence, learning, and expressing feelings by creating interaction with the world around us.

At the very beginning, the characteristics of the child in the third year of life were presented, followed by a review of the child's art, early art literacy in a crib environment, the importance of sensory experiences and the influence of educators on the development and nurturing of art. The development of the visual expression of a preschool child follows the development of motor skills and his / her knowledge, so that the caregiver's intervention should be in line with what the individual process of the child's development requires at a certain time.

The practical part outlines the process of introducing children to alternative design materials to express their own experiences, understandings and knowledge. Careful observation of the children gave them insight into their interests, knowledge and understanding so that the educator in the future could provide an even better opportunity to discover and learn.

Keywords: environment, sensory experiences, alternative design materials

UVOD

Dijete je od najranije dobi moćno, snažno i kreativno biće bogato potencijalom kojeg pokreće znatiželja za istraživanjem svijeta koji ga okružuje. Ono je rođeno sa željom da sazna više, da njeguje i koristi urođeni interes i žeđ za znanjem. Pružanje mogućnosti djetetu da sazna više o onome što ga zanima rezultirati će razvojem *pozitivnog stava prema učenju* i u interakciji s ljudima, idejama i događajima, konstruirati novo razumijevanje, pri čemu skuplja iskustvo i neprestano ga nastoji interpretirati. “Iz tog razloga, svakodnevno doživljavanje svijeta za dijete je mnogo sadržajnije i cjelovitije nego za odrasle: ono je “izvan okvira” (Slunjski i sur., 2015., 141.)

Toma Akvinski pojam “čovjek” definira kao “biće s mozgom i rukama”, te nam, kao takvima (posebice djeci jasličkog uzrasta) najveću radost pruža kada se mogu uposliti mozak i ruke istovremeno, na načine koji su produktivni, kreativni i nadasve korisni.

Ovaj rad pokušati će dati odgovore kako se razvija pozitivan i cjelokupan razvoj djece, odnosno likovno izražavanje jasličke dobi u prostorno - plastičnom oblikovanju s alternativnim materijalima. Tijekom realizacije likovnih aktivnosti najvažnije mjesto zauzima *proces rada* i ono što djeca njime dobivaju, a to je prije svega povjerenje u sebe, svoje moći, povjerenje u okolinu koja prihvaća, cijeni i potiče na daljnje pobjede u radu.

1. JASLIČKO DIJETE I LIKOVNA UMJETNOST

1.1. Razvojne osobine djeteta u trećoj godini života

Svako dijete razvija se cjelovito (holistički), paralelno teče njegov *kognitivni, psihomotorički i socio-emocionalni razvoj*. Kao razvoj razumijemo slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta poradi kojih se ono mijenja, te postaje sve veće, sposobnije, spretnije, društvenije, itd. “Poznavanje razvojnih normi iznimno je važno za praćenje razvoja djeteta i jedna je od osnovnih pretpostavki razvojne primjerenosti programa. Najznačajnija odrednica kvalitete programa je upravo stupanj u kojem je znanje o razvoju djeteta primjereno u praksi ostvarivanja programa.” (Nenadić, 2002., 13.) Dječji razvoj, naročito u prvim godinama života ne odvija se pravocrtno, zato je vrlo važno prepoznati ponašanje djeteta u svakoj točki razvoja te otkriti uzorke i procese koji dovode do promjena u ponašanju. “Postignuća jednoga razvojnog razdoblja nužna su pretpostavka onima koja će uslijediti na sljedećem razvojnem stupnju.” (Došen Dobud, 2016., 21.)

Pregled razvojnih karakteristika iznesen je prema knjizi „Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi.“ (Starc i sur., 2004.)

“Dijete u dobi od dvije do tri godine motorički je spretno, može verbalno komunicirati, ljudski odnosi znače mu mnogo više nego prije, povremeno se može strpjeti ili odreći se igračke.” (Starc i sur., 2004., 99.) U ovom motoričkom razdoblju naglasak je stavljen na daljnje usavršavanje kontrole stajanja, hodanja i radnji koje se izvode rukama (pokreti baratanja predmetima poput fine motorike ili crtanja), tj. razvoj ravnoteže i koordinacije. Oko treće godine odvija se i vidljiva dominacija upotrebe desne ili lijeve ruke i noge kod gotovo sedamdeset posto djece.

Spoznajni razvoj djeteta te dobi pokazuje neograničenu motivaciju za upoznavanje i istraživanje neposredne okoline (vanjskog svijeta) pomoću baratanja, slušanja, doživljavanja i sl. Djetetova pažnja usmjerava se na događaje i pojave koje su mu zanimljive i potiču na istraživanje. Upravo je ta činjenica važna za stvaranje povoljnih uvjeta za djetetovo učenje i stjecanje pojmova, te stvaranje veza među predmetima i vezama.

Posebnu sigurnost u sebe u ovom razdoblju djetetu pruža razvoj govora koji je impresivan i dolazi do intenzivnog savladavanja sintakse: struktura rečenice i vokabulara neprestano se širi.

Socijalni i emocionalni razvoj djeteta u trećoj godini života najčešće ovisi o okruženju u kojem ono živi, stoga je važno osigurati djetetu što bogatije socijalno iskustvo s drugom djecom i odraslima.

U razvoju pojma o sebi dijete prepoznaje svoj lik u ogledalu ili fotografijama te počinje pokazivati svjesnost sebe kao osobe uz korištenje pridjeva poput dobar, lijep, loš, itd. Dijete će u ovom periodu usvojiti i kontrolu fizioloških potreba, što će dodatno doprinjeti razvoju pozitivne slike o sebi i vanjskoj samostalnosti.

U odnosu s vršnjacima dolazi do sve češće interakcije dijete-dijete koja je usputna i kratka, ali je prisutno i rivalstvo s drugom djecom, posebice zbog igračaka i osjećaja vlasništva predmeta. Unatoč stalnim sukobima, pojavljuje se sposobnost empatije koju dijete iskazuje emocionalnim reagiranjem za osjećaje drugih.

U ovoj dobi počinju se pojavljivati bazični stilovi igre, iako je igra uglavnom na funkcionalnoj razini koja prati dijete u istraživanju i ekperimentiranju predmetima. Slijedi je konstruktivna igra u kojoj dijete manipulira elementima nekog materijala na nove i drugačije načine, te sukladno tome nastaju prve dječje tvorevine. Ako promatramo društvenu razinu igre ove dobi, možemo reći da igra postaje nešto složenija, pa dolazi do suradničke igre pretvaranja (simbolička igra "kao da") koja se javlja kao rezultat djetetova iskustva u interakciji s odraslima. "Igra djeteta, taj neodvojivi pratitelj djetinjstva, ogledalo je individualnih razvojnih postignuća u svakom trenutku odrastanja djeteta." (Došen Dobud, 2016., 21.)

1.2. Razvoj likovnog izražavanja i stvaranja

“Svijet dječjeg likovnog stvaralašta fascinantno je područje, puno neočekivanog i nepredvidivog.” (Balić-Šimrak, A. (2010) Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj. Vol 16-17. No. 62-63. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/124737> [20. kolovoza 2017.] Djeca počinju likovno izražavanje spontano, tjerana nekom unutarnjom potrebom i pobudom, na taj način tipičan za svu djecu svijeta.” (Grgurić, Jakubin, 1996., 21.) Prema Belamarić (1987) djetetov *likovni jezik* ili *likovni izraz* urođena je potreba i sposobnost izražavanja koju dijete ne uči od društvene okoline nego se ona razvija iz prirodnih potencijala u vidu spontane interakcije djetetova unutrašnjeg svijeta i vanjske okoline. “Likovnim jezikom djeca ne proizvode repliku stvarnosti, nego kreativno izražavaju svoja iskustva, doživljaje, znanja i razumijevanja.” (Slunjski, 2013., 75.) Drugim riječima, *likovni izraz* pomaže nam da upoznamo svako dijete, kao i procese koji se događaju u njegovoj svijesti, a koji su vrlo često nevidljivi i teško dostupni.

Cijeli period rane dobi razdoblje je izuzetne osjetljivosti, razvojnog potencijala i otvorenosti za nova iskustva, stoga prvi koraci prema likovnosti moraju pratiti raznolikost poticaja i sredstva za izražavanje koji će uz pomoć i ohrabrenje odgojitelja/-ice pomoći sačuvati osobnost djeteta i osposobiti ga za aktivno i stvaralačko sudjelovanje u životu. “Djeca su po prirodi kreativna i skona različitim oblicima umjetničkog izražavanja. Ili kako to kaže utemeljitelj poznate predškolske Reggio koncepcije, djeca imaju “stotinu simboličkih jezika.” (Slunjski, 2013., 49.)

1.2.1. Faze likovnog razvoja djeteta predškolske dobi

“Vizualno percipiranje i likovno izražavanje teče zakonomjerno iz faze u fazu, a svaka faza ima svoje opravdanje, svoje izražajne mogućnosti i svoju vrijednost.” (Grgurić, Jakubin, 1996., 101.) Belamarić (1987., 25.) ističe kako svaka razvojna faza organski izrasta, tj. nastavlja se na prethodnu, stoga faze u likovnom izražavanju djeteta ne možemo oštro razgraničiti jer se ponekad i nakon više razvojne faze zadržavaju poneki oblici iz prethodne faze, stoga se dijete duže zadržava na nekim omiljenim i usvojenim shemama čak kada je spremno i sposobno za nove oblike prikazivanja stvarnosti. Razvoj likovnosti predškolskog djeteta slijedi razvoj njegovih spoznajnih procesa i razvoj motorike, te bezbrojne mogućnosti manipuliranja, baratanja predmetima i materijalima.

U počecima likovnog izražavanja istodobno teče nekoliko procesa sazrijevanja i učenja koji su međusobno čvrsto isprepleteni i ovise o djetetovom uzrastu:

- razvitak psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada (olovka, kist, valjak, itd.)
- spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj
- razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline

Grgurić i Jakubin (1996., 34.) navode kako se vizualno-likovno izražavanje u najranijoj dobi ostvaruje opsegom, sadržajem i onim metodama i sredstvima koji odgovaraju psihofizičkim mogućnostima djeteta od prve do treće godine života, tj. faza ranog djetinjstva, stoga su odgojitelj/-ica obvezni upoznati sve moguće domete dječjeg razmišljanja i likovnog izražavanja u svakoj pojedinoj fazi dječjeg likovnog izražavanja što će u konačnici doprinjeti povoljnijem dječjem razvoju.

Tablica 1. Faze likovnog izraza za predškolsko dijete

Faza	Dob	Glavne karakteristike faze
Šaranje	1,5 – 3 god.	zainteresiranost za aktivnost ruke koja ostavlja tragove na papiru i uživanje u toj aktivnosti
Slučajno prikazivanje stvarnosti	3 – 5 god.	rezultat „istraživanja“ boje i oblika povezuje se prema sličnosti s predmetima u okolini te se crtežu pridaje značenje (ime)
Namjerno subjektivno prikazivanje stvarnosti	4 – 6 god.	slobodno i maštovito prikazivanje stvarnosti, vođeno prvenstveno djetetovim „znanjem“ o predmetima, a ne ropskim reproduciranjem objektivnih karakteristika predmeta i okoline
Namjerno objektivno prikazivanje stvarnosti	5 - 7 god.	pokušaji postizanja objektivne sličnosti s predmetima i okolinom, uz sve više pojedinosti; crtež je priča o događaju

1.2.2. Začeci likovne pismenosti u jasličkom okruženju (faza izražavanja primarnim simbolima)

“Osnovni, najprirodniji i najznačajniji aspekt aktivnosti djeteta predškolske dobi nesumljivo je igra (...) koja je najdjelotvornija životna praksa djeteta koja će se kasnije pretvoriti u radne aktivnosti.” (Grgurić, Jakubin, 1996., 34.) Stvaranje stimulativnog okruženja u kojem djeca imaju slobodu istraživanja na različite načine, potiče na sposobnost zapažanja i postepeno se razvijaju jednostavni oblici promatranja, izražavanja, te se proširuje iskustvo i pojmovi o svijetu koji okružuju dijete. “Igra je svakako prirodno samoobrazovanje djeteta.” (Došen Dobud, 2016., 36.)

Likovnu pismenost u začecima nazivamo još i *fazom izražavanja primarnim simbolima* u kojoj postoji nekoliko razdoblja koji odgovaraju psihofizičkim mogućnostima djeteta od prve do treće godine života.

Glavne karakteristike ove faze proizlaze iz razvoja *motorike*, tj. iz razvoja fizičke osnove za risanje i pisanje. Goerzinger (prema Grgurić, Jakubin, 1996., 35.) razlikuje nekoliko tipičnih karakteristika rane faze risanja, a to su: *udarno*, *titrajno* i *kružno*. Prema Nenadić (2002.) *šaranje je za dijete ove dobi - igra*. Svaka od tih faza u razvoju nadograđuje se na prijašnju, a ni jedna zapravo ne nestaje. “Tumačenje različitih reprezentacija djeteta olovkom kao “šaranje”, čak može štetiti u oblikovanju odgojno-obrazovnog procesa, jer može sprječavati odgojitelja/-icu da otkrije mnoga vrijedna iskustva i doživljaje djeteta.” (Slunjski, 2012., 60.) “Na kraju faze šaranja djeca uočavaju sličnost svojih šara s određenim predmetom, počinju im davati imena, tj. pridavati značenje.” (Nenadić, 2002., 78.) Jedan od važnijih napretka koje dijete ostvari tijekom faze šaranja jest napredovanje prema crtanju ili oblikovanju kao činu kojem prethodi *ideja* ili *namjera*. “Dok je ranije aktivnost pokretala misao, sada misao pokreće aktivnost - to je vrlo važan trenutak u spoznajnom razvoju djeteta.” (Nenadić, 2002., 78.)

1.3. Okruženje za kreativno izražavanje djeteta i razvoj “jezika umjetnosti”

Okruženje je važno obilježje vrtića koje odražava vrijednosti na kojima se temelji cjelokupni odgojno - obrazovni proces, a utječe na *razvoj i učenje djeteta*. “Ono je svojevrsno ogledalo koje reflektira način na koji odgajatelji percipiraju djecu, kako razumiju i uvažavaju te kako shvaćaju proces odgoja i učenja djece.” (Slunjski, 2015., 55.) Takvo poticajno okruženje ohrabruje na istraživanje i izražavanje ideja, na otkrivanje drukčijih mogućnosti, drukčijih gledanja na stvari i novo razumijevanje svijeta i sebe samih. “Odgovitelj ostaje i dalje važan činitelj, može se reći – najvažniji- u formiranju okruženja u vrtiću. On(a) je taj koji osigurava poticajno i humano okruženje, najpovoljnije moguće ozračje oko djece, sigurnost, zaštićenost i poticajnost za svako dijete, u bilo kojoj vrsti djelovanja u vrtiću”. (Došen Dobud, 2016., 9.)

Jedna od od važnijih teorija jest Piagetova *teorija konstruktivizma* koja se zalaže da je za razvoj djeteta važno da ono (...) “samostalno, slobodno i aktivno istražuje svijet oko sebe jer mu to pomaže da izgradi sebe kao osobu.” Zato sve aktivnosti u kojima dijete manipulira predmetima, provjerava hipoteze, isprobava različite ishode ili igra uloge pridonose cjelovitom razvoju djeteta. ((Balić - Šimrak, A., 2010.) Slunjski (2011.) ističe kako odgojiteljeva *slika o djetetu* kao aktivnoj, kompetentnoj osobi u vrtiću rezultira stvaranjem okruženja koje je bogato i poticajno, i koje dijete potiče na aktivnosti koje promoviraju njegovu samostalnost i neovisnost. “Ta se *slika o djetetu* odražava na sve što odgojitelj za dijete ili s djetetom radi, jer na određeni način oblikuje sve njegove odgojne postupke.” (Slunjski, 2003., 8.) Također, prema Slunjski (2015., 56.) odabirući aktivnosti koje su djeci “...zanimljive i koje su za njih svrhovite, djeca izgrađuju svoja znanja i razumijevanja aktivnim angažmanom umjesto da im se poučavanjem znanje pokušava usaditi vanjskom silom.”

Reggio koncepcija ističe da su sva djeca po prirodi kreativna i da tu njihovu urođenu kreativnost treba njegovati stvaranjem primjerenih uvjeta u kojima će moći razvijati svoje kreativne vještine i izražavanje, tj. naučiti komunicirati “jezikom umjetnosti” koji uključuje slikanje, crtanje, pjevanje, plesanje i sl. “Zapravo, možemo reći da je kreativnost “srce svih iskustava učenja djeteta rane dobi.” (Thorton i Brunton, prema Slunjski, 2012., 58.).

Stoga, stvaranje *stimulativnog okruženja* u kojem djeca imaju slobodu istraživanja i stjecanja različitih znanja može doprinjeti što kvalitetnijem usvajanju “jezika umjetnosti”. Zato Reggio koncepcija posebnu pozornost posvećuje osiguranju materijala različitih tekstura, boja, zvukova, mirisa i sl. koji djeci omogućuju angažiranje različitih osjetilnih modaliteta i *razvoj multisenzorične osjetljivosti*.

Prostornu organizaciju odgojno-obrazovne ustanove također određuju i kvalitetne *socijalne interakcije* djece međusobno, kao i djece s odraslima. Također, prilikom planiranja prostora trebalo bi se nastojati stvoriti okruženje koje će djecu poticati na *samoorganizirane aktivnosti*. Prema Slunjski (2015.) “...dobro razumijevanje djeteta te njegove percepcije prostora, predstavlja važnu pretpostavku kvalitetne organizacije, oblikovanja i pedagoškog osmišljavanja prostornog okruženja vrtića.” No, da bi djeca započela vlastite aktivnosti, potreban je još niz čimbenika kao što su *sloboda izbora, materijali* koji su u skladu s njihovim interesima kao i odgojitelj/-ica koji djecu dobro razumije. Jer, promatrajući, prateći, osluškujući i dokumentirajući, mi - odgojitelji postajemo spremniji da ih podržimo u njihovim nastojanjima. Zato viđenje i doživljaj prostora od strane djeteta može imati veliku *pedagošku vrijednost*.

1.4. Senzorna iskustva djece jasličke dobi

Suvremena istraživanja pokazuju da djeca rane dobi moraju boraviti u okruženju koje sadržava različite elemente poticanja razvoja osjetila, tzv. *multisenzoričnost* koja rezultira aktivnim sudjelovanjem djeteta i stjecanje različitih fizičkih znanja o svijetu. “Kvalitetu konkretnih senzornih iskustava djece u vrtiću određuje pedagoška osmišljenost ponuđenih materijala, koji bi trebali biti raznoliki i raznovrsni da bi se njima mogla koristiti djeca različitih kompetencija i interesa.” (Slunjski, 2011., 29.) “Dječja pokretljivost i neumorni dodir s brojnim predmetima iz okruženja rezultira čitavim malim bogatstvom senzorno-motoričkih iskustava.” (Došen Dobud, 2016.)

Dječja osjetila javljaju se određenim redoslijedom: naprije opip, zatim osjet ravnoteže, okusa, mirisa, sluha i na kraju vida. Manipuliranjem predmetima oko sebe djetetu pomaže da oblikuje iskustva o njihovim osobinama, međusobnim odnosima u prostoru te vlastitim tjelesnim mogućnostima djelovanja s njima. To kod djeteta dovodi do usavršavanja koordinacije pokreta, osjetilnih funkcija i sve veće spretnosti. “Kako god, prve senzomotorne igre vode direktnim iskustvima, tako će kasniji razvijeniji oblici igre tu direktnost zamijeniti preradama, reprezentacijama i različitim načinima ekspresije.” (Došen Dobud, 2016., 36.)

Pelo (prema Slunjski, 2012., 60.) ističe kako svakodnevnim korištenjem materijala koji sadržavaju različita taktilna, kinestetička i ostala iskustva potiču dijete na:

- čuđenje, tj. istraživanje i stjecanje iskustva s različitim zanimljivim (izražajnim) materijalima;
- osnaživanje umjetničke i istraživačke sposobnosti;
- jačanje urođene sklonosti za promatranje, uočavanje detalja;
- stvaranje inicijative u području stvaralaštva;
- samostalno korištenje raznovrsnih (izražajnih) materijala;
- stupanje u dijalog s drugom djecom.

“Iz tog razloga, djetetu valja omogućiti da svoje doživljaje i iskustva interpretira vodeći se vlastitom logikom, da vlastita razumijevanja i trenutna znanja propituje i kontinuirano nadograđuje, a sve procese slobodno izražava, na svoj, autentičan način.” (Slunjski, 2012., 61.)

Mogućnost uporabe različitih medija i upoznavanje svojstva različitih izražajnih medija, te iskustvo njihova korištenja i kombiniranja omogućuje svakom djetetu propitivanje i izražavanje načina na koji doživljavaju i i razumiju različite predmete iz svijeta koji ih okružuje.

1.5. Uloga odgojitelja u razvijanju i njegovanju likovnosti kod predškolskog djeteta

Razumijevanje djeteta, oslušivanje poruka, potreba i signala koje nam ono šalje kroz svoj *likovni izraz*, ključni je motiv komunikacije kroz likovnost. Dijete će se početi stvaralački izražavati kada mu je data sloboda da bude ono što jest, kada gleda i vidi na svoj način, kada ga vodi njegova logika - tada će ono biti nesputano, kreativno i promatrati će svijet oko sebe "širokom otvorenih očiju". Balić-Šimrak (2010.) ističe kako dijete bez posebne intervencije odrasle osobe pronalazi put za likovno stvaranje, bilo da to čini na plohi ili u prostoru; čini se da je ključno osigurati mu s jedne strane što više mogućnosti da se likovno izražava i da istražuje likovne materijale, ali s druge pak strane potrebno je nenametljivo mu ukazivati na mogućnosti koje nam likovnost može pružiti, uvećavajući time djetetovu senzibiliziranost za svijet umjetnosti i njegove specifičnosti. "Djetetu je mišljenje odgajateljice vrlo važno. Ukoliko ona vjeruje da dijete može uspjeti, i ono će u to vjerovati." (Tankersley i sur., 2012. 173.)

Dakle, uloga odgojitelj/-ice jest da stvori prostorno-materijalno okruženje koje uključuje bogatstvo i promišljenost izbora materijala, te njegovu stalnu dostupnost što djecu potiče na svakodnevno istraživanje i otkrivanje različitih likovnih materijala koji potiču na smisleno istraživanje i mogućnosti njihova korištenja. Te materijale dijete će naprije upoznavati, za što mu treba dovoljno vremena i slobode. Um svakog djeteta svjež je i dinamičan, stoga odgojitelj/-ica ne bi trebao nametati svoj način viđenja stvarnosti, niti im pažnju pretjerano usmjeravati na nešto što on(a) smatra bitnim. "Odgajateljica slijedi dijete dok ono iskušava neku ideju i pomaže mu da je realizira radeći korak po korak kako bi mu omogućila da iskusi uspjeh" (Tankersley i sur., 2012. 173.)

1.6. Utjecaj likovnih aktivnosti na cjelokupan razvoj djeteta

Nesumljivo je da likovne aktivnosti poput (...) “crtanja, slikanja i općenito korištenje “simboličkih jezika” za dijete stvaraju svojevrсно iskustvo istraživanja života, smisla, značenja.” (Gandini, prema Slunjski, 2012., 60.) Njima dijete izražava svoje potrebe, želje, pretpostavke, konstrukcije i otkrića. Stoga možemo reći da likovne aktivnosti kod djeteta razvijaju sposobnost kreativnog rješavanja problema različitim sredstvima izražavanja, potiču na komunikaciju sa samim sobom, sa svojom fizičkom okolinom, drugom djecom i odraslima pa je njihova uloga važna i nezamjenjiva.

Prema Balić-Šimrak (2010.) znanstvena istraživanja stalno dokazuju da rano bavljenje likovnim aktivnostima općenito poboljšavaju i druge aspekte spoznaje, pa npr.:

- likovne aktivnosti potiču *fokusiranje*, odnosno, usmjeravanje pažnje, pa učestalo bavljenje likovnošću djeluje na bolju koncentraciju i u drugim aktivnostima;
- uvažavanje i prihvaćanje dječjeg autentičnog likovnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama dobi;
- likovne aktivnosti potiču *opuštanje* cijelog organizma i lučenje hormona sreće, što rezultira kvalitetnijim življenjem;
- upotreba različitih materijala, rješavanje problema koje donosi likovni proces, eksperimentiranje i traženje novih spoznaja pridonosi razvoju divergentnog mišljenja, a samim time i *kreativnosti*.

U provođenju likovnih aktivnosti treba poštovati individualne osobine svakog djeteta, njegove ideje i razmišljanje kao i njegov interes za određene fenomene koji predstavljaju kvalitetno oblikovanje kurikuluma. Prema Balić-Šimrak (2010.) omogućavanje djetetu predškolske dobi da stvara samo, neopterećeno i bez intervencije odraslih, dobivamo priliku zaviriti u dječji unutarnji svijet, kao i priliku da bolje upoznamo dijete i učimo od njega.

2. RAZVOJ OSJETLJIVOSTI ZA PROSTOR KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Djetetov život zbiva se u prostoru koji ga okružuje od samog rođenja, stoga možemo reći da je prostor *stvarnost* u kojoj živi. “Dijete se, naime, može kretati u prostoru, može ga doživljavati, promatrati u stvarnosti: ono ima misaonu predodžbu o prostoru u svijesti i koristi je u misaonim operacijama, te koristi prostor u svom likovnom izražavanju.” (Karlavaris, 1979., 73.) Predodžba o prostoru nadograđuje se i upotpunjuje sukladno djetetovoj dobi i njegovom individualnom razvoju. Promatranjem objektivne stvarnosti, dijete oblikuje na plohi i u prostoru, služeći se različitim likovnim elementima, isprva spontano, a kasnije i sa svjesnom intencijom prikazujući stvarnost, prostor koji ga okružuje i sebe u prostoru. Prema Vukašinić (2007.) spoznavanje prostora i predočavanje istog na plohi, dugotrajan je proces koji prolazi kroz različite faze dječjeg likovnog izraza.

“Pod riječju prostor podrazumijevamo dva pojma, i to: trodimenzionalni prostor i dvodimenzionalni prostor, prostor plohe (...), a oni određuju likovna područja i to: *oblikovanje u trodimenzionalnom prostoru* i *oblikovanje na dvodimenzionalnom prostoru – plohi*. “ (Jakubin, 1989., 40.) Trodimenzionalni prostor je sve ono što nas okružuje i on ima tri dimenzije: visinu, širinu i dužinu, odnosno dubinu. Prostor oblikuju i određuju različiti oblici koje je stvorila priroda ili čovjek, te tako nastaju volumeni u prostoru koji čine njegov sastavni dio. “Za kretanje kroz prostor i njegovo sagledavanje i doživljavanje potrebno je vrijeme, stoga se može reći da je vrijeme njegova četvrta dimenzija.” (Jakubin, 1989.)

Istraživanjem trodimenzionalnih materijala poput pijeska i sličnih rastresitih materijala djetetu omogućujemo stjecanje kvalitetna senzorička iskustava. Ove materijale djeca obično doživljavaju u kategorijama škakljiv, gladak, vlažan, sklizav i sl. No, oni im također omogućavaju i otkrivanje različitih nijansi teksture poput gustoće, ljepljivosti, gipkosti i sl. Stoga, iskustva koja djetetu omogućuju istraživanje i otkrivanje značajki teksture i drugih materijala, kao i mogućnosti izražavanjem njegovim pokretanjem u prostoru, imaju veliku odgojno - obrazovnu vrijednost (Slunjski, 2014).

3. ISTRAŽIVANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA UPOTREBOM ALTERNATIVNIH MATERIJALA KROZ IGRU U JASLIČKOJ SKUPINI

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću «Velika Gorica» u Velikoj Gorici u mlađoj i starijoj jasličkoj skupini kroz razdoblje od dvije godine. Tijekom istraživanja pratila sam utjecaj različitih čimbenika na kvalitetu istraživačkih aktivnosti djece, te načine na koji oni utječu na proces učenja djece. Također, neminovno je da kvaliteta istraživačkih iskustava djece ovisi o mnogo čimbenika od kojih neki imaju veze sa samom djecom, a drugi s vrtićkim okruženjem (prostorno-materijalni uvjeti, socijalni uvjeti itd.).

Važno je naglasiti da su djeca u svakoj od ponuđenih aktivnosti vrlo *autonomno*, tj. bez izravnog vođenja od strane odrasle osobe mogla istraživati materijale uz osiguranje dovoljne količine slobode i vremena. Mlađa djeca već od najranije dobi mogu samoorganizirati svoje istraživačke aktivnosti, te u njima biti mnogo koncentriranija i motiviranija nego se to od njih očekuje. No, takve situacije da bi bile moguće moraju sadržavati materijale koji su djeci atraktivni, da kod njih izazivaju fascinaciju i čuđenje što je svakako ostvareno u svakoj od ovih aktivnosti.

Neki od ciljeva u ovom istraživanju bili su:

- omogućiti istraživanje svim osjetilima
- razvijati taktilnu osjetljivost
- razvijati potencijal i sposobnost za modeliranje i oblikovanje u prostoru
- poticati razvoj stvaralačke kreativnosti u upotrebi materijala i pribora
- poticanje samopuzdanja i dosljednosti
- razvijati aktivnost, inicijativu i suradnju
- razvijati pozitivan odnos prema radu

3.1. AKTIVNOST ISTRAŽIVANJA RASTRESITOG MATERIJALA – KINETIČKI PIJESAK

Prilog 1. Djeca istražuju kinetički pijesak

Kinetički pijesak materijal je koji ima svojstva vlažnog pijeska, lako se oblikuje u željeni oblik, mekan je i podatan, te omogućava kreativnu igru na mnošto načina. U aktivnosti istraživanja rastresitog materijala kao što je ovaj djeci se pruža široki izbor blagodat zbog svoje svestranosti uporabe. Jedna od prednosti ovakvog materijala kod djece predškolske dobi svakako je *razvoj fine motoričke sposobnosti* (poput jačanja prsta ili ručne manipulacije). „Kontinuirano likovno izražavanje razvija sitne mišiće šaka, a i pokretljivost cijele ruke kao i mišiće oka. Sve će to djetetu koristiti i za druge igre, a kasnije i za rad.“ (Bodulić, 1994., 66).

Djeca mlađeg jasličkog uzrasta kinetički pijesak najčešće su stiskala, gnječila i mijesila, dok je stariji jaslički uzrast išao razvojnu stepenicu iznad pa su utiskivali slova, rezali pijesak nožem da uvježbaju hvatanje i korištenje alata, ali i punili posudice da stvore određeni oblik. Ovaj čudesni materijal zaista je odličan *senzorni materijal* koji ima terapijski učinak, te umiruje tijelo i um. Prema Došen Dobud (2016., 129) pijesak također predstavlja kontinuiranu masu pogodnu za dječje istraživanje, al i za opuštanje i rasterećenje od različitih doživljenih frustracija i trauma.

Prilog 2. Taktilno istraživanje teksture kinetičkog pijeska i utiskivanje slova

Uz pijesak mnoštvo drugih poticaja poput kamenčića i prirodnih materijala navodili su mlađe i starije u *igru zamišljanja i pretvaranja*. Primjerice, dječak B. skupio je veću količinu pijeska na jednu hrpu i pretvarao se da je to brdo, pa si je donio dječji automobil iz centra građenja kako bi ga spuštao. Dok je primjerice mlađa djevojčica N. napunila posudicu iznad vrha i ponudila odgojiteljici da jede uz riječi «njam, njam».

Također uz ovakvu igru dijete *gradi vještine govora* kroz interakcije koje se odvijaju između djece i/ili odraslih. Mlađa djeca koja još nisu ovladala govor osjećala su se sigurno zbog uspostavljanja kontakta očima (spuštanje odraslih na djetetovu razinu) i opisivanje radnji koje koriste. Stoga je kinetički pijesak materijal prozračne teksture koji pruža užitek kretanja kroz prste, potiče osjećaj smirenosti i usmjerava na igru iznova i iznova.

Prilog 3. Zajednička igra i razvijanje vještine govora

U ovoj aktivnosti uočena je dugotrajna koncentracija djece kao i visoka razina motiviranosti koja se obično od djece te dobi ne očekuje. Dobra promišljenost ponuđenih materijala pogodovala je anatomiji djece u organizaciji aktivnosti, koje su se razvile bez mnogo intervencija odgojiteljice.

Prilog 4. Proces rada djevojčice M. – taktilno istraživanje i slaganje kompozicije prirodnim materijalima

3.2 AKTIVNOST ISTRAŽIVANJA RASTRESITOG MATERIJALA – «MJESEČEV PIJESAK»

Prilog 5. Djeca istražuju teksturu i miris mjesečevog pijeska

Mjesečev pijesak dobio je ime zbog drobljive teksture i sličnosti površini mjeseca. Aktivnost mjesečevim pijeskom koji je lagane i mekane teksture poput onog kinetičkog imao je element iznenađenja, a to je bio njegov miris koji se širio svakim dodiranjem u igri i poticao kod djece olfaktivnu stimulaciju uz onu taktilnu što je ovo učenje učinio *multisenzoričnim*. Djeca su manipulirala različitim vrstama materijala (kamenčići u boji, posudice, kalupi) i uvježbavala vizualne motoričke sposobnosti (koordinacija ruku i očiju) te vještine bilateralne koordinacije (korištenje obje ruke zajedno za oblikovanje). Reakcija djece najviše se očitovala kroz ekspresije lica na ugodan miris eteričnog ulja lavande koji je stvorio mirnu i ugodnu atmosferu za istraživanje.

Mlađa jasljička djeca opipavala su teksturu pijeska, ispuštali ga kroz ruke i mirisali, dok su stariji istraživali oblike koje mogu stvoriti kroz uporabu ovakvog materijala. Čudesna tekstura ovog pijeska jest da je vrlo drobljiv, a opet se pritiskom ruke može jednostavno oblikovati u željeni oblik. U ovoj aktivnosti bilo je važno promatrati djecu koja su iskazivala iskreni interes za to što rade i dijeliti s njima njihovo oduševljenje procesom i otkrićima do kojih su dolazili.

Prilog 6. Manipulacija i razvoj fine motoričke sposobnosti (stvaranje oblika)

Prednost mješovitih grupa prepoznao se u razgovoru mlađeg i starijeg djeteta, koji je proizašao iz ove aktivnosti. Stariji dječak L. davao je upute mlađoj djevojčici M. kako bi trebali izraditi tortu od kalupa za muffine i ukrase ju «šarenim kamenčićima». Ovakva aktivnost pružila je djeci *razvoj društvenih vještina* kao što je rješavanje problema, dijeljenje i komunikaciju. Također, ovakvi uvjeti omogućili su im aktivno, organizirano, zainteresirano, istraživačko i otkrivačko učenje u suradnji s drugom djecom i/ili odraslima. Tijekom cijele aktivnosti djeca su bila aktivna i angažirana na svim područjima razvoja.

3.3 AKTIVNOST S RASTEZLJIVIM MATERIJALOM ‘SLIME’

Prilog 7. Djeca istražuju materijal 'slime'

Aktivnost istraživanja rastezljivog ‘slime’ materijala trajala je gotovo cijelu pedagošku godinu, a djeca su mu se svakodnevno vraćala i istraživala njegove mogućnosti. Isprva su ga opipavali i rastezali koliko su uspjeli, a zatim postepeno otkrivali i druge načine oblikovanja u prostoru. Dječak F. najviše je bio usredotočen da 'slime' rastegne najviše što može, a zatim da spoji prednji i zadnji kraj materijala koji je tvorio čistu, zatvorenu kompoziciju nepravilnog oblika.

Djeca se stvarajući izražavaju kada im bude data sloboda, kada gledaju i vide stvari na svoj način vođena vlastitom logikom potpuno samostalno ili u suradnji s drugima u okruženju. Stoga ne čudi da je dječak A. uzeo drveni štapić i omotavao rastezljivi materijal oko njega vrlo strpljivo do samoga kraja koristeći obje ruke istovremeno govoreći prijatelju do sebe kako on: «Omotava konac». Ova radnja bila je povezana s jednom od spoznaja koju je doživio i otkrio kod bake te nam je ovim likovnim izričajem na svojstven način odašiljao poruku.

Svakodnevnim korištenjem ovakvog materijala u skupini stvorila se prilika za kvalitetno istraživanje i dobivanje informacija o njemu što je rezultiralo dubljim razumijevanjem djeteta za ovakvu vrstu materijala i jačanje samopouzdanja u sebe.

Prilog 8. Mlađa djeca u aktivnosti s materijalom 'slime'

Djeca mlađe jasličke dobi uglavnom su ovaj materijal dodirivala i promatrala što se događa kada «upiknu» prst unutar njega. Mala djeca se uglavnom oslanjaju na svoje motoričke sposobnosti (finu motoriku) za manipulaciju pa su 'slime' dodirivala, trgala, rastezala i takva fizička reakcija omogućila je učenje putem dodira (*taktilno istraživanje*).

Prilog 9. Korištenje pribora za rad (valjak s ispupčenim dijelovima), istraživanje tekstura

Prilog 10. Aktivnost djevojčice D. – tijekom istraživanja, fokusiranost na proces

Angažiranošću u aktivnosti iskazala se djevojčica D. koja je pokazala oduševljenje materijalom pri prvom dodiru istražujući njegovu boju, teksturu, miris, oblik, transparentnost, elastičnost i druga svojstva, te način na koji se mogla s njime koristiti i na njega utjecati. Na samom početku najveću pozornost pridavala je valjanju materijala, pokušavajući ga rastegnuti najviše što može, a zatim ga je preklopila na pola i krenula rezati na sitnije komade. Takva aktivnost poticala ju je na razmišljanje, usredotočenost i iznošenje mogućih rješenja što je indirektno stvorilo uvjete za motivirajuće učenje. Prema Slunjski (2015., 179.) upravo takav pristup omogućava kvalitetno iskustvo "...učenja djece koja uključuju priliku propitivanja stvari iz različitih perspektiva, samostalnog razmišljanja i djelovanja". Jedan od ciljeva ove aktivnosti bilo je izazvati čuđenje i radost djece, te im stvoriti prilike za taktilno istraživanje novog i neobičnog senzornog materijala.

Prilog 11. Aktivnost dječaka M. – tijekom istraživanja materijala i njegovih mogućnosti

Dječak M. isprva je stajao sa strane i promatrao druge prijatelje u aktivnosti, a zatim je otišao do istraživačkog centra i donio plastičnu životinju koju je utisnuo u slime materijal i rekao: «Vidi, nogice». Zahvaljujući toj ideji, djevojčica A. koja je sjedila do njega utisnula je kamenčiće da napravi rupe u materijalu, a nedugo zatim shvatila je da i valjak s ispupčenim tragovima ostavlja isti uzorak pa se dogodilo *aktivno učenje* u kojem dijete djeluje na predmete u interakciji s drugima. Djeca prvo istražuju fizički, a zatim internaliziraju znanje koje stječu iz tog iskustva. Prema Pitamic (2014., 47.) “...osjetila postaju prirodno sredstvo učenja i pomažu da se dijete u potpunosti uključi u aktivnost.”

3.4 AKTIVNOST BOJANJA SNIJEGA S VODOM U BOJI UZ POMOĆ KAPALJKI

Prilog 12. Istraživanje snijega s kapaljkama i vodom u boji

Veći komadi snijega svakako su bili potpuno drugačiji i neuobičajeni poticaji za istraživanje za razliku od rastresitog materijala, međutim nije privukao svu djecu u aktivnost nego njih nekolicinu. Isprva su snijeg opipavali, mirisali i govorili kako je hladan, a nakon toga su uzeli kapaljke i vodu koja je bila obojana i započeli istraživanje na neobičnoj podlozi.

Prilog 13. Suradničko učenje i stvaranje novih boja

Dječak F. odabirao je isključivo tople boje poput crvene i žute, te nakon određenog vremena i miješanja dobio je na sredini narančastu boju koju je imenovao. Boje su u ovoj aktivnosti bile vrlo važan element koje su pomogle u stvaranju novih nijansi boja i postizanje zanimljivih kompozicija, ali i pružale mogućnost izražavanja i vizualnog doživljaja. Oblikovanje različitih situacija u kojima djeca mogu upoznavati boje i načine na koje se one mogu međusobno spajati, miješati i mjenjati, pogoduje njihovom iskustvenom učenju o ovom fenomenu, kao i razvoju njihova estetskog senzibiliteta. Nadalje, ovakvi poticajni uvjeti pomogli su djeci da otkrivaju niz specifičnih značajki boja poput komplementarnosti, kontrasta i slično.

U razvoju same aktivnosti, pratila sam što rade djeca i nastojala ustanoviti način na koji razumiju fenomen koji istražuju. U tom smislu postavljana su im pitanja koja su ih poticala na isprobavanje nekih novih mogućnosti u razvoju aktivnosti. Također, pretpostavka je bila da će sva djeca znati koristiti materijale za istraživanje na način koji sam ja očekivala, ali primjerice djevojčica P. se po prvi puta susrela s fenomenom podtlaka (“uvlačenje“ tekućine u kapaljku) koji očigledno nije razumijela. To je bilo vidljivo po tome što je djevojčica kapaljku močila u vodu čekajući da ona spontano nađe put prema unutra, umjesto da stvori tlak i izravno je uvuče.

Ovakva aktivnost pružila je djeci mnoštvo prilika za učenje, a njezina najveća vrijednost je da je svatko imao priliku istraživati i uzeti iz nje ono što mu je trebalo.

3.5 AKTIVNOST S PJENOM I TEMPERAMA

Prilog 14. Aktivnost u kojoj se istražuje pjena taktilnim podražajem

Zanimanje za ovu vrstu aktivnosti zaista je bilo brojno, stoga ne čudi da se izvodila čak triput u istom danu. Velika bijela valovita površina s tragovima plave i crvene boje koje su naočigled podsjećale na razigrane valove u plastičnoj kutiji velikih dimenzija izazvalo je u djeci nestrpljivost da zaposle ručice i «urone» na posao.

Prilog 15. Zadovoljstvo i sreća u “prljavim” aktivnostima

Prije samog osjetilnog iskustva djeca su se međusobno pogledavala i izmjenjivala mišljenja o tome što će se dogoditi kada sve pomiješaju. Isprva su stavljali samo prst - dva da osjete teksturu unutar pjene, a kada su shvatili da im igra pruža dobar osjećaj «uranjali» su čitave ruke i laganim pokretima kretali se lijevo-desno, stiskali pjenu, tapkali rukama na mjestu (prskali) i na samom kraju miješali boje da bi se stvorila sivo-smeđa paleta boja.

U ovoj aktivnosti svakako je bilo najvažnije ostaviti dovoljno vremena i fleksibilnost da se istraži materijal, a djeca da uzmu iz aktivnosti ono što im treba za stvaranje novih taktilnih iskustava.

3.6 AKTIVNOST S PJENOM ZA OBLIKOVANJE

Prilog 16. Pjena za modeliranje (playfoam) i djeca u aktivnosti

Djeca pokazuju veliki interes za pjenasti materijal, posebice djeca mlađe jasličke dobi. Oni pjenu gniječe, mijese, plješću po njoj, utiskuju šarene kamenčiće te svakim dodirnom sve više uživaju s tim podatnim materijalom. Pri tome su pod prstima mogli osjetiti kako su kuglice elastične, mekane i vlažne. Primjetila sam da kada djeca zadovolje i ispune prvotnu potrebu za taktilnim iskustvom kreću u stvaranje prvih oblika. Za ovaj uzrast to je jednostavno otkidanje i stvaranje neoblikovanih komadića, valjčića ili veće kugle.

Prilog 17. Stvaranje novih oblika

Djevojčica M. otkrila je da se materijal može stanjiti, valjati i poravnavati i u tome nalazi svoj način igre («igra oduzimanja i dodavanja») – odvaja najmanji dio od cjeline. Djeca su pratila kako se kuglice mogu rasporediti po prostoru, pri čemu mogu nastati zanimljive i neobične kompozicije, koje se pod njihovim prstima mijenjaju i poprimaju sasvim nova obilježja. Međutim, još je zanimljivije bilo pratiti samu atmosferu aktivnosti, koja je odražavala radost i ushićenje djece.

Prilog 18. Dječak D. u aktivnosti, usredotočen na istraživanje neobičnog materijala

Percepcija djece najmlađe dobi kao osoba koje su mnogo manje sposobne nego što to stvarno jesu, često dovodi do zaključaka da su njihove razvojne mogućnosti limitirane s obzirom na njihovu kronološku dob. Međutim, dječak D. gradi jednu posve novu sliku mlađeg djeteta koji vrlo aktivno i zainteresirano istražuje svojstva ponuđenog materijala s kojim se još nikada dosada nije susreo. U ovoj aktivnosti bila je uočljiva njegova dugotrajna koncentracija, te visoka razina motiviranosti, koja se obično od djece te dobi ne očekuje.

ZAKLJUČAK

Želja djece za istraživanjem i učenjem je živa, zbiljska. Način na koji dijete doživljava svijet oko sebe uvelike se razlikuje od načina na koji ga doživljavaju odrasli. Jedan od razloga je taj što su djeca sasvim neopterećena različitim informacijama i naučenim znanjima o svijetu. Prema Slunjski (2015., 141) «...djeca svijet oko sebe percipiraju uronjena u širok spektar nijansi boja, mirisa i okusa, kao i taktilnih i svih drugih senzornih podražaja i informacija». Stoga je za razvoj likovne sposobnosti važan utjecaj odgojitelja koji djetetu dopušta slobodu u istraživanju i upoznavanju raznolikih mogućnosti korištenja materijala jer svako je dijete jedinstvena osoba s individualnim obrascem i vremenskim slijedom odrastanja.

Posebna pozornost u ovom radu posvećena je istraživanju u kojem je naglasak bio na *promatranju*, *osluškivanju* i *interpretiranju interesa djece*. Dijete pomoću likovnog jezika koji mu je urođen, može izraziti svoje viđenje i razumijevanje svijeta, ali i fenomena koji ga okružuju. Provedene aktivnosti pokazale su način na koji djeca koriste materijale, kako ih istražuju i koliko su motivirani na upoznavanje raznolikih mogućnosti njihova korištenja. Način na koji su djeca upotrebljavala materijal bitno je određivala ponuda i izbor alata, instrumenata i sl. Raznovrsni materijali taktilnih podražaja bitno pomažu djeci, a istražujući ih na njima primjeren način, čineći, bolje upoznavaju neporedno okruženje.

Sustavno dokumentiranje procesa omogućilo je postizanje cjelovitog uvida u ekspresivne mogućnosti svakog djeteta, ali i neizravno osvještavanje kvalitete vlastitog poučavanja i kvalitete okruženja u kojem se učenje djeteta odvija.

LITERATURA

1. Balić – Šimrak, A. (2011.) *Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete vrtić obitelj*, 62/63,2-8.
2. Belamarić, D. (1987.) *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
3. Došen Dobud, A. (2016.) *Dijete - istraživač i stvaralac : igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb : Alinea
4. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa
5. Hodman, L. (2011.) *Enabling environments in the early years : Making provision for high quality and challenging learning experiences in early years settings*. Preuzeto sa internet stranice:
[https://books.google.hr/books/about/Enabling Environments in the Early Years.html?id=VZ6_BAAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.hr/books/about/Enabling_Environments_in_the_Early_Years.html?id=VZ6_BAAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false), 30. kolovoza, 2019.
6. Jakubin, M. (1990.) *Osnove likovnoga jezika i likovne tehnike*. Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu : Naklada Potjeh
7. Karlavaris, B. (1979). Razvoj osjetljivosti za prostor kod djece. Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci. 1991, 11; 73-79.
8. Pitamic, M. (2014.) *Pokaži mi kako se to radi : Montessori aktivnosti za vas i vaše dijete*. Zagreb : Mozaik knjiga
9. Slunjski, E. (2003.) *Devet lica jednog odgajatelja-roditelja*. Zagreb : Mali profesor
10. Slunjski, E. (2008.) *Dječji vrtić : zajednica koja uči - mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb : Spektar media ; Nova Gradiška : Arca
11. Slunjski, E. (2015.) *Izvan okvira : kvalitativni iskoraci u shvaćanju i oblikovanju predškolskog kurikulumu*. Zagreb : Element
12. Slunjski, E. (2016.) *Izvan okvira 2 : promjena – od kompetentnog pojedinca i ustanove do kompetentne zajednice učenja*. Zagreb : Element
13. Slunjski, E. (2013.) *Kako djetetu pomoći da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti : priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb : Element

14. Slunjski, E. (2011.) *Kurikulum ranog odgoja : istraživanje i konstrukcija*.
Zagreb : Školska knjiga
15. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, a., Profaca, B., Letica, M. (2004.)
Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden
marketing – Tehnička knjiga

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Zagrebu o akademskom poštenju.“

Studentica:
Josipa Lemeš